

LA DEVOCIO A SANTA CRISTINA

Fa temps, en ocasió d'una notícia que va brindar-me una amiga referent a relíquies de Santa Cristina que es conserven a Osma (Sòria), vaig començar un treball sobre els diversos llocs que comparteixen amb Lloret la veneració de restes d'aquella santa italiana. La meva intenció primera fou veure com s'havia anat dispersant fragmentàriament el cos de la Màrtir. Aquest estudi resultava, però, força complicat i confús i, últimament, he cregut més viable centrar-lo en la devoció a Santa Cristina que, a partir de costums, tradicions, toponímia i altres dades resulta més factible. Fem constar, però, que la devoció implica a voltes la possessió de relíquies i viceversa. De manera que no deixa de ser el mateix tema.

Partim, en principi, de Lloret. No parlarem, però, de la veneració que aquí té Santa Cristina perquè ja és prou sabut. Insistirem, en canvi, en la coincidència de què en el famós santuari lloretenc es venerin, juntament amb la Patrona, varis sants d'origen italià, la qual cosa, segons els entesos, sembla ser deguda als contactes que catalans i italians van mantenir a partir de l'Edat Mitjana. Per això creiem que l'expansió de l'àrea de devoció a Santa Cristina pot estar relacionada, en molts cassos, amb la presència de catalans. Podria ser el cas de Galícia, on abunda en la toponímia el nom de la santa de Tiro.

Abans, però, de distanciar-nos massa, recorrem una mica el nostre litoral mediterrà fins a la plana baixa de Castelló i endinsem-nos, llavors, fins a Artana. Es un municipi d'uns 2.200 habitants, situat al vessant septentrional de la serra de l'Espadà. Pertany a la diòcesi de Segorb i està a uns 28 quilòmetres, per carretera, de la capital de la província. Artana té l'altar major de l'església parroquial dedicat a Santa Cristina i, a semblança de Lloret, posseeix una ermita erigida en honor de la Santa, a mig camí d'Eslda, població veïna. El lloc és bonic i allà mateix hi ha un hostal. L'edificació d'aquesta ermita —dit sigui de pas— sembla remuntar-se a les últimes dècades del segle XVIII. A dins hi ha un sol altar amb la imatge de la Patrona. Abans de la guerra, en el pit de la imatge hi havia un reliquiari on es guardava un troç de costella d'uns cinc centímetres, que la gent prenia per un dit i que, probablement, procedia d'una de les tres costelles de Santa Cristina que hi havia a l'Escorial, i havia estat obtinguda per mitjà del Duc de Vilafermosa, senyor del castell i de la vila d'Artana. Ara, aquesta vila del regne de València posseeix una altra relíquia, molt petita, d'un centímetre quadrat, i la guarda a l'església parroquial.

De totes maneres, Artana té per a Lloret un interès especial no sols per aquesta devoció compartida sinó perquè aquest poble fou el pont a través del qual Lloret obtingué el cap de Santa Cristina, que avui venerem. Sembla que a la segona meitat del segle XVIII vivia a Sagunt, conegut llavors per Murviedro (de Muri Veteres = Muralles velles) un monjo molt devot de Santa Cristina, que es deia Jaume Albiach. La seva il·lusió era consagrar la vida al servei de l'ermita dedicada a la Santa, que hi havia a Artana. Els Obrers d'aquell santuari li posaren per condició que aconseguís de Roma una relíquia. Albiach va marxar cap a la Ciutat Eterna i després de molts esforços va lograr que les autoritats eclesiàstiques li cedissin per

mitjà de l'arquebisbe de Colònia, Horaci Mateo el cap de Santa Cristina, el 24 de maig de 1782. Possiblement no fou la única relíquia que Albiach va aconseguir. En portà d'altres que deixà en els pobles de Traiguera, Corbera i Eslida, pròxims a Artana. De retorn, degué haver-hi alguna desavinença entre l'ermità i els Obrers i l'Ajuntament artanencs. Els Obrers s'avenien a pagar les despeses del viatge d'Albiach però no acceptaven altres condicions. Ofès el monjo, no volgué donar la relíquia i partí cap a Madrid, dipositant el crani a mans del rector d'Eslida, Massèn Vicens Cantabella. El nom i la signatura d'aquest rector es troben encara en els arxius parroquials d'Eslida i signifiquen un punt de comprovació.

En aquell temps, fruit precisament de l'expansió catalana per les costes veïnes (recordem que els catalans arribaren fàcilment cap al Sud i a l'Atlàntic, on fundaren, per exemple Illa Cristina, que dit sigui de pas, deu el nom no a la Santa sinó a la Reina Governadora) vivien a Murviedro tres cauellencs de nom Burgada i un lloretenc, Miquel Roger. Assabentats per Mossèn Cantabella del que havia passat amb Albiach i de la possibilitat que tenien d'obtenir la relíquia per al santuari de Lloret, van entrar en contacte amb els Obrers lloretencs i es portà a cap la operació satisfactoriament pagant a Jaume Albiach 25 peces de 8, cost del viatge a Roma. Miquel Roger, que en realitat era fill de Blanes, puntaire, casat a Lloret, va portar el sagrat cap a la nostra vila. Primer el portaren a Girona, d'on era bisbe, llavors, Tomàs de Lorenzana. Fou reconegut el 16 d'abril de 1784. Dos dies després, arribava triomfalment a Lloret a les vuit del matí. El portaren fins a casa «d'En Pla de la Torre» (segons la meua opinió correspon a la casa vella que hi ha davant del Casal de la Obrera, al costat de la impremta) i d'allà en processó arribà a l'església parroquial. Va romandre a l'església, a l'altar de Sant Elm, fins el 1824. Després, el cap fou portat al santuari, on encara està.

Aquest cap de Santa Cristina (diguem-ho entre parèntesi) resulta una relíquia enigmàtica. Un historiador d'Artana —Mossèn Lluís Vilar— suposava que estava a l'Escorial i que l'havien robat els francesos. Un cronista de Castelló (on en el segle XVI celebraven notables festes en honor de la Santa i on fins una campana de l'església arxiprestal de Santa Maria es diu Cristina) afirma que fins a la guerra civil darrera el crani va estar a l'ermita de Sant Antoni de Betxí (poble de prop d'Artana), però els indígenes no en recorden res. Un altre historiador castellanenc —Sanz de Bremond— quan parla de les relíquies diu que en un armari de la sagristia (de l'arxiprestal) es guarda el crani de Santa Cristina, contingut en un formós bust d'argent. De totes maneres, un altre autor —Viciàna— concretava més. Deia «un troç» del cap de Santa Cristina, cosa ja més possible si tenim en compte que al cap de Lloret li falten algunes parts, per exemple, la mandíbula inferior, encara que d'aquest os tenim notícia que era venerat un troç a Bolsena, al convent dels franciscans, i un altre troç a Montepesulano (França). Però serà millor que no parlem de l'es-tranger, que pot ser tema per a un altre dia...

JOAN DOMENECH